

Bijlage 11 Samenvatting waarneming van effecten door terreinbeheerders/toezichthouders

Staatsbosbeheer

Staatsbosbeheer heeft een samenvattend rapport gepubliceerd over 4 jaar recreatie en natuur op het oostelijk deel van de Boschplaat.

Uit dit rapport, dat alleen ingaat op het oostelijk deel van de Terschellinger Boschplaat, zijn de volgende tekstdelen verkort overgenomen.

In het voorjaar en in de zomer wordt er op de Boschplaat vanuit een aantal bewakingsposten dagelijks toezicht gehouden. Vanuit deze posten wordt voorlichting gegeven, toezicht gehouden en inventarisaties verricht. Op deze wijze worden activiteiten in het overgrote deel van het gebied permanent geobserveerd., met speciale aandacht voor wadvaren en droogvallen. De bevindingen worden in een gestandaardiseerd dagboekstelsel vastgelegd.

De begrenzing en periodes van de afgesloten gebieden gedurende de broedtijd zijn aangegeven met bordjes rondom de betreffende gebieden.

Vanuit de bewakingsposten geven de vogelwachters informatie en voorlichting over de Boschplaat en het beheer van Staatsbosbeheer. Via de bewakingsposten zijn ook de folders met de "Erecode voor Wadliefhebbers" verspreid.

De bezoekers die via het land komen worden op deze wijze goed bediend. Bezoekers die vanaf droogvallende boten komen worden minder goed bereikt. Dit komt omdat de schepen verspreid over een zeer uitgestrekt (tot 9 km. lang) terrein zonder enige infrastructuur droogvallen.

In geval van overtredingen is zoveel mogelijk getracht de betrokkenen te bereiken.

Ook komt een beperkt aantal bezoekers via de doorgang zelf naar de bewakerspost.

In 2003, een topjaar wat betreft het droogvallen, werden de meeste bezoekers geteld. 2006 was het jaar met het laagste aantal bezoekers. In dat jaar is de betonning van de vaargeul direct onder de Boschplaat verlegd naar een verder af gelegen vaarroute en werden bezoekers geplaagd door grote aantallen dazen (ook wel brems of steekvlieg) in de maanden juli en augustus. Dit verklaart grotendeels de opmerkelijk grote verschillen.

Het aantal droogvallende boten op het gehele wad ten zuiden van de Boschplaat, vanaf de Koffieboonenplaat tot en met de Groede, is gedurende een lange periode geregistreerd vanaf de drie bewakingsposten. De droogvallende boten in een beperkter gebied, de Koffieboonenplaat en ten zuiden van de Vierde Slenk, zijn apart geregistreerd. Bijna driekwart van de schepen valt ter hoogte van de Vierde duintjes en Vijfde Slenk droog. De rest meer westelijk ten zuiden van de derde Duintjes en de Groede. Ruim 70% van de droogvallers is na 15 juli geteld.

Uit de waarnemingen kan de conclusie worden getrokken dat het aantal droogvallende boten gedurende een jaar pieken en dalen vertoont. Voornamelijk als gevolg van de weersomstandigheden gedurende het droogvalseizoen en vakantiedata.

Uit de sterke terugval van het aantal droogvallers in 2006 kan voorzichtig de conclusie worden getrokken dat betonning kan dienen als een sturingsinstrument voor bezoekersstromen op het wad; de betonde route kwam dat jaar verder naar het zuiden te liggen.

Wadvaren is een ruim begrip. Het beperkt zich niet tot varen alleen. Er kunnen drie fases worden onderscheiden:

- Varen
- Droogvallen
- Activiteiten vanaf droogvallende boten

Als niet te dicht langs droogliggende zandplaten met vogels en zeehonden wordt gevaren heeft het varen een geringe invloed op de natuur. Droogvallen op zich heeft een beperkte invloed op de

omgeving. Als de opvarenden aan boord blijven of dicht bij de boot, wordt een betrekkelijk gering gebied beïnvloed.

Dit verandert als er in een ruimere omgeving vanaf het drooggevalven schip activiteiten in een ruimere worden ondernomen. Geconstateerd is dat dit veel gevallen aan de orde is. De vraag hoe groot de (potentiële) verstoring is, is afhankelijk van de functie die het gebied heeft voor met name vogels; foerageergebied, rustgebied of (potentieel)broedgebied. De meest voorkomende activiteit is wandelen al of niet met een al dan niet aangelijnde hond. Het oppervlak dat wordt beïnvloed is afhankelijk van aard en duur van de activiteiten.

Verstoring

Benaderen van (potentiële) broedplaatsen en rustgebieden geeft altijd een ernstige verstoring. De verstoringgevoeligheid is per vogelsoort verschillend. Kokmeeuwen zijn veel minder gevoelig voor verstoring dan bijvoorbeeld wulpen of rosse grutto's. Kleinere soorten zijn minder gevoelig dan grotere soorten.

Voor het wad onder de Boschplaat is in 2005 nader onderzocht in welke oppervlakte van het wad beïnvloed wordt door droogvallen en wandelen voor drie vogelgroepen.

Voor kleine wadvogels bedraagt de gemiddelde opvliegafstand 45 m. voor middelgrote wadvogels 75 m. en voor grote wadvogels 125 m. In tabel 4 is de oppervlakte waaruit vogels opvliegen weergegeven, uitgaande van een gemiddelde wandelsnelheid van 3 km/uur.

	Kleine wadvogels	Middelgrote wadvogels	Grote wadvogels
Puntlocatie klein bootje	1.5	3	7
Puntlocatie groot schip (charter)	6.6	9.5	16
Lijninvloed 1 uur wandelen(3km)	27	45	75
Lijninvloed 2 1/2 uur wandelen (7 1/2 km)	67	113	188

Tabel 4: Verstoorte oppervlaktes in ha. bij droogvallen en wadwandelen.

Hieruit blijkt dat de verstoring bij droogvallen met alleen enige activiteit in de directe omgeving van het schip een betrekkelijk gering oppervlak (1 1/2 tot 16 ha.) beslaat.

1 uur wandelen levert een verstoring op van 27 tot 75 ha. Bij langere tochten, die regelmatig voorkomen, kan dat oplopen tot bijna 190 ha verstoring per keer voor grotere wadvogels. Bij aanwezigheid van los lopende honden bedraagt de verstoring een (moeilijk te bepalen) veelvoud van deze oppervlaktes.

Verstoorte vogels blijven, afhankelijk van de soort, langere tijd uit het beïnvloede gebied weg. Van soorten als tureluur, wulp en scholekster keert 0 - 50% binnen een uur terug, voor kokmeeuw en stormmeeuw was dat 100%¹.

Als er binnen niet al te lange tijd opnieuw wandelaars langskomen is een gebied voor vogels langdurig ongeschikt als voedselgebied. Als gevolg van de verstoring wordt in niet verstoorte gebieden de concurrentievoordeel groter en de voedselopname per vogel kleiner.

Zo worden, onopgemerkt door de oppervlakkige beschouwer, grote gebieden langdurig ongeschikt en andere gebieden minder profijtelijk als voedselgebied voor met name steltlopers.

¹ (RIKZ 2002)

Een concentratie van droogvallers en vanaf de drooggevallen schepen ontplooidde activiteiten kunnen in goede voedselgebieden serieuze negatieve gevolgen hebben voor de voedselopname van een aantal wadvogelsoorten.

Bij regelmatige activiteiten (altijd op dezelfde plaats, tijd en omvang) kan een zekere mate van gewinning optreden. Echter. Op het wad verschuift het getij ieder etmaal en de plaatsen waar drooggevallen wordt zijn vrijwel nooit dezelfde. Ook de vanaf drooggevallen schepen ondernomen activiteiten variëren sterk in tijd en plaats. Daarnaast verblijven veel trekvogels maar korte tijd in het gebied en komen er steeds andere voor in de plaats. Door deze combinatie van veranderingen is gewinning per definitie niet te verwachten.

Het percentage bezoekers vanaf drooggevallen schepen dat een overtreding beging bedroeg in de jaren 2003 t/m 2006 respectievelijk 5.3%, 5.7%, 11.9 % en 10.9%. Verklaringen voor deze procentuele toename zijn:

De eerste bezoekers zorgen voor het verstoren/verjagen van vogels, degenen die volgen verstoren niet meer, maar de vogels zijn/blijven weg.

Het tegenovergestelde is ook het geval, als er minder mensen zijn en het aantal vogels blijft gelijk, wordt het percentage hoger.

In 2005 en 2006 was er op het wad ten zuiden van de Boschplaat veel voedsel voor vogels als gevolg van sterke broedval van schelpdieren.

In de periode 2003 t/m 2006 bedroeg het aantal schepen vanwaar verstoring door los lopende honden werd veroorzaakt resp. 5,9%, 3,6%, 3% en 3.6% van het totaal aantal drooggevallen schepen. Dit lijkt weinig, maar de verstoring die deze dieren veroorzaken is vaak exceptioneel groot.

In de zomer 2005 zijn de activiteiten vanaf 141 droogvallende schepen (36 grote schepen/charters en 105 kleine boten) tijdens 30 tijden met “vallend water” langere aaneengesloten periodes (2 tot 4 uur) geobserveerd. Bij 58% van de grote schepen veroorzaakten de opvarenden één of meerdere overtredingen van de Erecode. Bij de kleine boten lag dit percentage op 41%. Gemiddeld is bij 45% van de schepen geconstateerd dat opvarenden zich op één of andere wijze niet aan de Erecode hielden.

Opmerkelijk was dat in 20% van de gevallen de opvarenden te vroeg van boord gingen (pootjebaden, zwemmen, rondvaren met bijbootje) en dat bij 7% van de schepen sprake was van los lopende honden.

Pas bij langduriger achtereen, gericht observeren wordt duidelijk wat het totaal van activiteiten en invloeden van droogvallen inhoudt. De invloed bleek veel groter dan aanvankelijk werd gedacht. De ernst van de gevolgen is wisselend en afhankelijk van de aard en duur van de overtreding. Zo kan het betreden van een broedkolonie van sterns in de beginfase het einde van de deze kolonie betekenen. Bij het opjagen van voedselzoekende vogels maakt het verschil of het om meeuwen of om grotere steltlopersoorten gaat. Deze laatste categorie is veel gevoeliger en kwetsbaarder en daardoor zijn de gevolgen groter.

Na het afsluiten van en groter gebied op de oostpunt is het aantal broedvogels, zowel in soorten als aantallen gestegen. Al in het eerste jaar verscheen, voor het eerst sinds tientallen jaren, de dwergstern als broedvogel. Daarna volgden Noordse stern en grote stern.

Ook de aantallen namen, van de grote stern, een soort die als zeer verstoringgevoelig bekend staat, spectaculair toe, tot ca. 3300 paar in 2006. Dit is bijna 20% van de totale Nederlandse populatie.

Dat het ook fout kan gaan blijkt uit een overtreding in mei 2005 toen een grote groep mensen afkomstig van een charter dwars over de Koffieboonenplaat liep. Alle daar toen broedende sterns verdwenen, na een paar dagen keerde 1 paar terug en later in het seizoen nog een klein deel van de Noordse sterns en plevieren.

In het rapport van Staatsbosbeheer wordt een aantal conclusies getrokken:

1. Het wad en de aangrenzende kwelders en strandplaten zijn van internationale en nationale betekenis voor vogels. De belangrijkste functies zijn: broedgebied, voedselgebied en rustgebied
2. Alleen als bij laagwater gedurende langere tijd achtereen waarnemingen verricht worden kan een goed beeld verkregen worden van de werkelijke gevolgen van droogvallen en activiteiten vanaf drooggevallen schepen. Veel is afhankelijk van de wijze en tijdsduur van observeren.
3. Uit observaties op de oostpunt van de Boschplaat in de jaren 2003 t/m 2006 is gebleken dat de effecten van droogvallen aanmerkelijk groter waren dan aanvankelijk werd gedacht. In 2005 werd vastgesteld dat gemiddeld bij 45% van de drooggevallen schepen de opvarenden op een of andere wijze een overtreding van de Erecode begingen.
4. Droogvallen op zich beïnvloedt een beperkt oppervlakte (tot ca. 15 ha.) wad. Activiteiten die daarop onlosmakelijk volgen hebben een veel grotere invloed. Dit kan bij een flinke wadwandeling bij gevoelige, grotere, vogelsoorten oplopen tot bijna 200 ha. Opeenvolging van activiteiten maakt grote delen van het wad zo ongeschikt als voedselgebied.
5. Een concentratie van droogvallende schepen in of nabij voedselrijke gebieden kan serieus negatieve gevolgen hebben voor de voedselopname en conditie van wadvogels.
6. Betreding (zelfs éénmalige) van broedgebieden geeft grote verstoring. Verstoring in de vestigingsperiode van met name koloniebroeders kan tot gevolg hebben dat de vogels het broedgebied permanent verlaten of in geringere aantallen terugkeren. Dit geldt ook voor rustplaatsen voor wadvogels, de zgn. hoogwatervluchtplaatsen.
7. Los lopende honden veroorzaken enorme verstoringen en blijven een groot probleem. Na het rampjaar 2003 toen 58 keer los lopende hond(en) werden geteld (1 op 17 boten) is het aantal in de jaren daarna afgenomen(gemiddeld één los lopende hond per 29).
8. Rust helpt. Als potentieel geschikte broed- en rustplaatsen tijdig voor vogels veilig gesteld worden zijn goede resultaten te behalen, met behoud van mogelijkheden tot recreatieve beleving van natuur en landschap, zoals met de sterke toename van het aantal broedende sterns op de Boschplaat is gebleken.
9. Recreatieve activiteiten en duurzaam gebruik zijn mogelijk met een zonering in tijd en plaats en als de omvang kleinschalig blijft. De kwetsbare plaatsen moeten in de gevoelige perioden voldoende beschermd worden, hetgeen kan betekenen tijdelijk sluiten voor publiek en/of droogvallen.
10. Goede informatie en voorlichting zijn onontbeerlijk in het samengaan van natuur en recreatie op het wad.

Het rapport bevat ook een aantal aanbevelingen:

1. Zonering. Vanuit oogpunt van natuur moet overwogen worden of het droogvallen onder de Boschplaat in tijd beperkt kan worden tot de periode na 15 juli. Ook kan gedacht worden aan het beperken van het gebied waar droogvallen mogelijk is.
2. Broedgebieden en hoogwatervluchtplaatsen dienen in de kwetsbare perioden volledig beschermd te worden.
3. Voorlichting en toezicht. Verder professionalisering van voorlichting aan bezoekers van het oostelijk deel van de Boschplaat is gewenst.
4. Gezien de betekenis voor de natuur en recreatie is bemensing van de bewakings-/ voorlichtingsposten gedurende het gehele seizoen noodzakelijk.
5. Het probleem van los lopende honden verdient maximale aandacht.
6. Monitoring. Het is van belang zowel de recreatieve ontwikkelingen als de ontwikkeling van de natuur nauwlettend te blijven monitoren op een professionele wijze. Dit geldt ook voor onderzoek naar de invloed van verstoring op dieren.
7. Ten slotte. Staatsbosbeheer wil een goed gastheer zijn voor mensen én dieren op de Boschplaat.

Natuurmonumenten

Uit de rapportage van Natuurmonumenten blijkt veel droogvallers zich netjes aan de Erecode houden. Droogvallers op de oostpunt van het eiland zijn de grootste bron van verstoringen aan de natuur. Het gaat daarbij vooral om verstoring van broedvogels en overtijende vogels. De verstoringen treden veelal op als droogvallers over het wad naar het eiland lopen, om vervolgens door te lopen naar het Noordzeestrand. Bij deze oversteek en zeker als er ook honden los lopend worden meegenomen, worden grote verstoringen veroorzaakt.

Ondanks de goede vermelding van het gesloten gebied op de zeekaart treden er ieder jaar verstoringen op. Vanwege de sterk geïsoleerde ligging van het afgesloten gebied en de grote aantallen aanwezige (broedende) vogels is het voor de toezichhouders/handhavers vrijwel ondoenlijk zonder door een hen zelf veroorzaakte verstoring hier tegen op te treden. Verstoringen worden over het algemeen van grote afstand waargenomen (opvliegende vogels) en voor een bewaker ter plekke is, zijn degenen die verantwoordelijk zijn voor de verstoring al weer uit het gebied.

In de rapportage van Natuurmonumenten wordt ook ingegaan op ontwikkeling van de gemengde stern kolonie op de oostpunt van Schiermonnikoog. Deze is anno 2006 helemaal verdwenen. Tien jaar geleden bestond de kolonie nog uit 600 paar grote sterns, 500 paar visdieven, 500-700 paar kokmeeuwen en meestal enkele paren Noordse sterns. Tot 2001 heeft deze kolonie zich redelijk weten te handhaven. Vanaf 2003 is de kolonie sterk in omvang geslonken en in 2006 kwamen er vrijwel geen sterns meer tot broeden.

Om het gevaar van verstoringen te beperken zijn aan de randen van het gebied borden geplaatst. Dit heeft evenwel niet tot betere resultaten (minder verstoringen) geleid.

Natuurmonumenten vraagt bijzondere aandacht voor het Nationaal Park Schiermonnikoog. Dit Nationaal Park is in 1989 ingesteld vanwege de hoge natuurwaarden op het eiland.

Voor het gebied is een Beheer- en Inrichtingsplan opgesteld. Hierin staan de beheersafspraken tussen overheden (rijk, provincie, gemeente), eilanders en beheerders. Onderdeel van de afspraken is de zogenaamde recreatieve zonerings. Omdat de natuurwaarden op de oostpunt van het eiland het hoogst zijn, is dat gebied aangemerkt als gebied zonder infrastructuur voor de recreatie. Bedoeling daarvan is dat de natuur daar zich daar ongestoord kan ontwikkelen.

Als het droogvallen rond Schiermonnikoog niet rekening houdend met de grenzen van het Nationaal Park wordt gezoned, treedt strijdigheid van belangen op.

Fryske Gea

Van het Fryske Gea zijn elk jaar waarnemingsformulieren ontvangen. Hierbij zaten geen uitgebreidere rapportages, zoals van Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten.

Wel hebben medewerkers melding gemaakt van nacontroles na geconstateerde verstoringen als gevolg van een droogliggende schepen en de activiteiten die door de bemanning van die schepen zijn ondernomen. Bij de nacontroles is gebleken dat verstoring van broedkolonies heeft geleid tot een lager aantal broedparen. Met andere woorden verstoorte broedende vogels komen niet allemaal weer terug.

LNV

Tijdens de gehele proefperiode hebben medewerkers van LNV er op gewezen dat zij veelal varende in het gebied aanwezig zijn. De waarnemingen die ze hebben gedaan zijn meestal ook van af het varende inspectieschip vastgelegd.

Daarnaast hebben de medewerkers van LNV er consequent op gewezen dat zij met een andere blik

naar een drooggevalen schip kijken, dan de wadvaarder in het algemeen doet.

De LNV medewerkers kennen het gebied erg goed en weten daarom ook waar vogelconcentraties zijn en waar regelmatig (groepen) zeehonden liggen. Als ze een schip zien droogliggen in een bepaald gebied waar normaal bijvoorbeeld veel vogels foerageren en dan geen vogel is te bekennen, zullen ze sneller een verstoring aannemen.

rw/september 2007